

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗЕРНОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

В статті розглянуто методологічні питання стану основних засобів та їх відтворення. На підставі проведеного аналізу стану основних засобів зернопереробної галузі визначено основні шляхи відтворення основних засобів на інноваційній основі та джерела їх фінансування

Ключові слова: вартість основних засобів, амортизація, інновація, ефективність використання та відтворення основних засобів.

In the articles methodological questions of the state of the tangible fixed assets and their recreation are considered. On the basis of the conducted analysis of the state of the tangible fixed assets of grain processing industry the basic ways of recreation of the fixed assets are certain on innovative basis and sources of their financing.

Keywords: cost of the tangible fixed assets, depreciation, innovation, efficiency of the use and recreation of the tangible fixed assets.

Вступ. Ефективність функціонування економіки і кожного окремого засобу у більшості випадків визначає конкурентоспроможність підприємства і виробленої продукції як за рівнем якості продукції, так і за рівнем витрат, що дозволить підприємству виробляти власну цінову політику.

Сучасний розвиток економіки передбачає проведення структурних змін на основі інноваційних процесів. При цьому, важливе значення має процес відтворення основних засобів, тому що моральне старіння основних засобів значно випереджає їх фізичний знос. Недоліки такого стану повинна змінити амортизаційна політика держави і підприємства.

Для проведення єдиної технічної та амортизаційної політики у державі на інноваційній основі, треба отримати достовірну інформацію про наявність, стан та оцінку основних засобів.

Питанням дослідження основних засобів присвячено достатньо багато робіт - це статті, монографії, дисертації. Як правило, автори досліджують окремі сторони об'єкту: стан основних засобів, рух основних засобів, показники ефективності використання основних засобів або їх відтворення.

Разом з тим, інноваційно-інвестиційного підходу до дослідження основних засобів в роботах виявлено недостатньо. Найбільш цікавим з цієї точки зору можуть бути дослідження авторів Ашімбаєвої Т.К., Іванової Н.Н, Спіциної А.В., Лаліної Е.В, Осипова П.В., Попова Е. та ін., які пропонують систему показників оцінки накопичення, стану, відтворення та ефективності використання основних засобів при взаємозв'язку з потенціалом підприємства та визначення інтегрального показника виробничого потенціалу підприємства [1].

Однак комплексного аналізу дослідження даних проблем недостатньо. Недостатньо знайшли відображення питання взаємозв'язку амортизаційної політики і достовірності інформації про формування первинної і залишкової вартості основних засобів як елементів економічного потенціалу підприємства. В останні роки, при використанні одночасно податково-

го і бухгалтерського обліку, в більшості випадків реальні і статистичні дані не співпадають. Не отримавши достовірної інформації, неможливо формувати адекватну інноваційну та інвестиційну політику на всіх рівнях.

Постановка завдання. Виходячи з виявлених не вирішених проблем, мета і завдання нашого дослідження полягатимуть в тому, щоб на підставі отриманої достовірної інформації про наявність основних засобів, незалежно від організаційно-економічного рівня підприємства і форм господарювання, дати оцінку їх стану, ступеню ефективності їх використання і відтворення, амортизаційній політиці. На підставі цього пропонувати розробити механізм побудови інноваційної та інвестиційної моделі відтворення основних засобів, що зробить привабливим вкладання коштів у зернопереробну галузь для внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

Результати. Ефективність використання основних засобів значною мірою залежить від ефективності їх відтворення та оновлення, що характеризується коефіцієнтами зносу та придатності, коефіцієнтами введення в дію чи вибуття основних засобів. Дані показники певною мірою залежать від видової, технологічної та інших видів структур основних засобів. Означені показники методологічно можна використовувати для порівняльних характеристик швидкості відтворення ресурсів.

Для економічного обґрунтування норм амортизації показники доцільно розраховувати в розрізі окремих елементів активної і пасивної частин основних засобів, як це передбачається Податковим Кодексом України [2].

При розрахунку комплексного інтегрованого показника ефективності діяльності підприємства, що враховує як вартість ресурсів, так і обсяг господарської діяльності та безпосередньо фінансовий результат, важливо враховувати оцінку ефективності використання основних фондів, тобто, як вважає А. Пересада, інтегрований показник необхідно модулювати з урахуванням впливу фондодатчачі та фондорентабельності [3].

Таким чином, зростання темпів розвитку

підприємства можливо лише на інтенсивній основі використання основних засобів, при випереджаючих темпах зростання активної частини основних засобів, які б давали можливість значно збільшити продуктивність праці. Тобто, продуктивність праці повинна зростати темпами більшими, ніж фондоозброєність праці. Інтенсивна, інноваційна модель відтворення основних засобів передбачає, що фондовіддача збільшується, а фондомісткість значно зменшується на одиницю продукції або на одну гривню.

Для того, щоб прийняти рішення про ефективність використання основних засобів на підприємстві, треба визначити наявність, структуру і стан основних засобів. Стан основних засобів визначаємо за допомогою коефіцієнту придатності як відношення залишкової вартості до первинної вартості та коефіцієнта зносу як відношення суми

зносу до первинної вартості.

Для дослідження стану основних засобів, нами розглянуті підприємства зернопереробної галузі України різних регіонів та різні за масштабами виробництва. Але на різних підприємствах проблема одна: це високий рівень зносу основних засобів і, відповідно, низький рівень придатності основних засобів, які мають не тільки високий рівень фізичного зносу, але і ще більший моральний знос, які роблять їх більш енергомісткими та трудомісткими. Характеристика стану основних засобів підприємств зернопереробної галузі наведена в таблиці 1.

Дані таблиці показують наявну вартість основних засобів за 2009 і 2010 роки. Обсяг вартості основних засобів коливається від 8018 тис. грн на ВАТ «Черкаський КХП» до 357806 тис. грн на ПАТ «Херсонський КХП».

Таблиця 1

Аналіз наявності та стану основних засобів на підприємствах зернопереробної галузі

Назва підприємства	2009 рік					2010 рік				
	Первина вартість, тис. грн.	Сума зносу, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн.	К придатності	К зносу	Первина вартість, тис. грн.	Сума зносу, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн.	К придатності	К зносу
ВАТ «Черкаський КХП»	8018	4073	3545	0,492	0,508	8683	4552	4131	0,476	0,524
ВАТ «Б-Дністровський КХП»	176521	136919	39602	0,224	0,076	176955	138613	38342	0,217	0,783
ПАТ «Херсонський КХП»	357806	300987	56819	0,160	0,840	363333	305471	57862	0,159	0,841
ВАТ «Миколаївський КХП»	158402	117546	40856	0,262	0,738	159000	119092	39908	0,251	0,749
ВАТ «Сакський КХП»	40642	27287	13355	0,329	0,671	42496	29097	13399	0,315	0,685
ВАТ «Ракітнянський КХП»	195812	7816	11696	0,60	0,40	201658	8878	11287	0,559	0,441

На всіх підприємствах, за винятком ВАТ «Ракітнянський КХП», коефіцієнт придатності менше 50 %, який ще має тенденцію до зниження в 2010 році. З цього можна зробити висновок, що процес введення нових основних засобів замість зношених не

значний. Це також характеризує такий момент, як повернення авансованого капіталу в основні засоби.

Для визначення, як цей процес здійснюється на підприємствах зернопереробної галузі, проаналізуємо дані, які наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Аналіз терміну повернення авансованого капіталу та відтворення основних засобів на підприємствах зернопереробної галузі

Назва підприємства	2009 рік				2010 рік			
	Первина вартість, тис. грн.	Річна сума амортизації, тис. грн.	Норма амортизації, %	Термін повернення авансованого капіталу, років	Первина вартість, тис. грн.	Річна сума амортизації, тис. грн.	Норма амортизації, %	Термін повернення авансованого капіталу, років
ВАТ «Черкаський КХП»	8018	304	3,79	26,4	8683	479	5,52	18,1
ВАТ «Б-Дністровський КХП»	176521	532	0,30	333	176955	1694	0,96	104,1

ПАТ «Херсонський КХП»	357806	4173	1,17	85,5	363333	4484	1,23	81,3
ВАТ «Миколаївський КХП»	158402	1469	0,93	107,5	159000	1546	0,97	103,1
ВАТ «Сакський КХП»	40642	1569	3,86	25,9	42496	1806	4,12	23,5
ВАТ «Ракітнянський КХП»	195812	1066	5,46	18,3	201658	1062	5,27	18,9

Основною формою повернення авансованого капіталу в основні засоби є амортизаційні відрахування, що формують амортизаційний фонд, який використовується на капітальних ремонт і відновлення основних засобів. Цей процес здійснюється відповідно до амортизаційної політики держави та підприємства.

Виходячи з діючої амортизаційної політики, наведені розрахунки показують, норми амортизації в даній галузі значно занижені та мають суттєву розбіжність: від 0,3 % річних у ВАТ «Б-Дністровський КХП» до 5,46 % у ВАТ «Ракітнянський КХП», відповідно термін повернення авансованого капіталу в основні засоби буде складати від 18,3 років до 333 років в 2009 році. В 2010 році ситуація трохи покращилась і термін повернення складає від 18,1 року до 104 років. Підприємства умовно поділились на дві групи: перша група підприємств - зі строком повернення від 18,1 до 23,5 років, які мають найменшу вартість основних засобів; друга група підприємств мають термін повернення авансованого капіталу від 81,3 до 104,1 років. Така диференціація підприємств щодо ведення амортизаційної політики не є конкурентоспроможною з точки зору ефективності використання основних засобів, оскільки джерела відтворення основних засобів будуть вкрай обмежені.

На наш погляд, такий стан основних засобів обумовлений відсутністю науково-технічної політики на рівні держави, нестабільністю законодавчої бази, використання одночасно різних методів обліку та нарахування амортизації - податкового і бухгалтерського. Все це в сукупності привело до негативної ситуації при відтворенні основних засобів. Тому необхідно на рівне держави створювати стимулюючі умови відтворення основних засобів на інноваційній основі. Для цього потрібно визначити джерела фінансування та впровадження нової техніки та технологій у виробництво.

Основним з цих джерел повинна стати амортизація. Амортизація – це процес перенесення вартості основних засобів на готову продукція (роботи, послуги) по мірі їх зносу. Такої позиції дотримуються більшість авторів, але механізм перенесення вартості та виконання функцій амортизації є питанням дискусійним. По-перше, яку вартість основних

засобів використовувати для нарахування амортизації – первинну або залишкову. По-друге, які функції виконує та повинна виконувати амортизація.

Перше питання виникло в зв'язку з використанням податкового методу нарахування амортизації і визначення суми податку на прибуток. Залишкова амортизаційна вартість в даному разі ніколи не буде дорівнювати нулю. Але для відтворення основних засобів такий метод використовувати не ефективно. Тому наша позиція схильна до первинної вартості, як і передбачено Податковим кодексом України.

Друге питання більш дискусійне. Так, З. Борисенко виділяє тільки дві функції амортизації: відобразити реальні витрати засобів праці і відшкодувати авансові вкладення в основний капітал [4]. Але, на нашу думку, амортизація виконує не тільки відтворювальні функції. За допомогою амортизації можна стимулювати інноваційні процеси, а також регулювати витрати і ціни на продукцію з метою забезпечення її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

На кожному етапі розвитку та чи інша функція амортизації може бути домінуючою. На сучасному етапі постає задача відтворення та відновлення основних засобів на інноваційній основі. Для цього необхідно розробити та провести держані програми по стимулюванню формування амортизаційного фонду підприємств, який би використовувався, в першу чергу, на реновацію основних засобів.

Хоча деякі автори стверджують, що накопичення амортизаційного фонду – це пережиток державної економіки, але нашу думку щодо економічної доцільності створення амортизаційного фонду підтримує А. Хотомлянський [5].

На підприємствах зернопереробної галузі найбільшу частину вартості основних засобів складає вартість споруд, передавальних пристроїв та обладнання, які вже відпрацювали від 20 до 100 років. Відповідно до Податкового кодексу, це – основні засоби третьої та четвертої груп, мінімальний строк корисного використання яких відповідно складає 15, 10 і 5 років. Нами проаналізовано показники руху і відновлення основних засобів, які наведено в таблиці 3.

Аналіз руху та відновлення основних засобів на підприємствах зернопереробної галузі

Назва підприємства	2009 рік				2010 рік			
	Коефіцієнти			Група ОЗ	Коефіцієнти			Група ОЗ
	Введення	Вибуття	Оновлення		Введення	Вибуття	Оновлення	
ВАТ «Черкаський КХП»	0,23	-	0,23	4 -100%	0,088	0,012	0,076	3-100%
ВАТ «Б-Дністровський КХП»	0,011	0,0104	0,006	3,4- 50/50%	0,0037	0,0012	0,0025	4-100%
ПАТ «Херсонський КХП»	0,0035	0,0035	-	4-100%	0,0171	0,0012	0,0159	3-100%
ВАТ «Миколаївський КХП»	0,0319	0,0001	0,0318	3-100%	0,0642	0,0043	0,0599	3,4 - 50/50%
ВАТ «Сакський КХП»	0,0863	0,0534	0,0329	3,4 -60/40%	0,0324	-	0,0324	3,4 - 25/75%
ВАТ «Ракітнянський КХП»	0,0078	0,001	0,0068	3,4- 40/60%	0,0040	0,0002	0,0038	3-100%

Результати розрахунків показують, що коефіцієнти введення основних засобів перевищують коефіцієнти вибиття, але коефіцієнти оновлення основних засобів незначні. При цьому, основна частина оновлення здійснюється за рахунок вкладення капіталу в третю групу основних засобів, тобто, в пасивну частину, що дає підставу для висновку, що не яких інноваційних процесів на підприємствах даної галузі не відбувається.

Тому, без зміни в науково-технічній та амортизаційній політиці, без стимулювання підприємств до впровадження нової техніки, технологій за рахунок цілеспрямованого використання прибутку та амортизаційного фонду не можливо реалізувати програми переведення економіки на інноваційний шлях розвитку.

Також в умовах тривалого часу використання основних засобів необхідно обов'язково проводити індексацію основних засобів, що дає можливість не втрачати первинної ринкової вартості основних засобів та повернення авансованих витрат на придбання основних засобів.

Висновки. На підставі аналізу розглянутих досліджень, можна зробити ряд висновків:

- по-перше, основні засоби зернопереробної галузі мають значний знос – до 85 відсотків;

- по-друге, повернення авансованого капіталу в основні засоби може бути від 18 до 100 років, що буде характеризувати повну моральну застарілість основних засобів;

- по-третє, практично відсутнє оновлення основних засобів на інноваційній основі, коефіцієнти оновлення мають невеликі значення, тому що найбільша частина інвестицій була спрямована в третю групу, пасивну частину основних засобів;

- по-четверте, амортизація виконує функції відшкодування витрат, відтворення, стимулювання та регулювання;

- по-п'яте, для інноваційного відтворення основних засобів необхідно на рівні державної амортизаційної політики прийняти рішення про створення інноваційного фонду на рівні підприємства і держави, облік якого вести на окремому рахунку додаткового капіталу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Осипов П. В. Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности / П. В. Осипов. – Одесса : Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2004.
2. Податковий кодекс України. Серія «Бібліотека платника податків». – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 495 с.
3. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
4. Борисенко З. Амортифікація амортизації, або амортизаційна політика в Україні з національними викрутасами / З. Борисенко // Україна бізнес. – 1997. – № 33-34 (3 версія).
5. Хотомлянський А. Амортизаційний фонд як джерело відтворення основних засобів / А. Хотомлянський, В. Колосок // Економіка України. – 2004. - № 3. – С. 38-42.

